

דברי תורה

מאת

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו במשך
ימי חג הפסח
שנת תשע"ז לפ"ק

*

יוצא לאור ע"י
מכון מעדני מלך וויזן
גליון תתקע"ד

על הטוב יזכר ידידינו
מוה"ר הירל פישמאן הי"ו

אשר כלכל הוצאת הקונטרס לזכות הרבים

* * *

לע"נ זקינו הר"ר משה ב"ר שרגא צבי פישמאן ע"ה

ולע"נ זקינו הר"ר מאיר יהודה ב"ר דוד אהרן גאלדשטיין ע"ה

זוגתו מרת לאה ב"ר עקיבא דוב ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

* * *

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה,

אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד,

ויזכה לראות דורות ישרים ומבורכים מתוך רוב שמחה.

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דברי תורה

בליל הסדר תשע"ז לפ"ק

ח-יח), כי אין הוא צנחנת רשע שאין הקב"ה חפץ בקילוסו, אלא כל יהודי ראוי אז לעלה ולקלם, עד שהקב"ה שולח הפמליא של מעלה לזיתו לשמוע סיפורא דשצמא, הרי שהקב"ה חפץ בקילוסו, ומוזה יתאמץ להרבות צשירות לה' ציתר שאת.

*

גם יש לומר על פי מה שראיתי לספר מהגה"ק בעל אמרי אמת מגור ז"ל, שאמר שצחיותו ילד שאל את אביו הרה"ק בעל שפת אמת ז"ל מדוע לובשין הקיטל הלצן צליל הסדר. וענהו הרי לובשים אינטלג'א חדשה לכבוד החג, ויש צורך להשיגח עליה שלא תתלכלך, עוטפים אותה בקיטל. ואמר האמרי אמת, הצנתי כבר אז שאין הדברים כפשוטן, אצרתים צוכרוני, וכשגדלתי עמדתי על כוונתו ע"כ. והיינו שצליל הסדר יש הארות גדולות, ויש לשמרן (ראש גולת אריאל ח"א דף כד).

ענין לבישת הקיטל בליל הסדר. דאיתא צמד'רש (ויק"ר טז-ד) אמר רבי לוי מניינו צחורה צנחנים וצנחנים שאין הקב"ה חפץ בקילוסו של רשע וכו' ע"ש. ואם כן אין יפתח פיו צשירות ותשצחות כאשר האדם מכיר ערכו. אך ידועים דברי הסדר לאצרהס (עין הקורא נהר נז) כי שלשים יום קודם החג מוציא הקב"ה את צני ישראל מטומאתם, כל אחד לפי ערכו. ומה גם כי צצצת לפני החג דורשים לפני הציבור, וצשעה שהחכם דורש והעם שומעין, הקב"ה מוחל עונותיהם של ישראל (שחיט משלי י). ולא עוד אלא צרשע גמור שקידש אשה על מנת שהוא נדיק, הוא ספק קידושין (קידושין מט:). שמת הרהר תשובה צלבו ע"כ. והיינו שצחורה תשובה יוצא ממצב של רשע להחשב כנדיק גמור. וצליל פסח יורד לכל אחד הארה נפלאה מן השמים להתעורר על כל פנים צחורה תשובה. על כן לחזק את עצמו, לובש צגד לצן, שרומז על נקיות נפשו, אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילצינו (ישעיה

להתגלות לפני בני אדם שהוא משפיע עליהם, אבל ידע ויכיר כי בדרך כלל העבודה היא לכסות, ולהיות הנגע לכת, אשר על זה מורה שמכסה הארת לבושי נשמתו בחלוק לבן לשמור נניעותו.

*

ג יש בזה רמז, כי הנה הקב"ה ברא מלאכים אלפים ורצבות, וחדתין נבוט כל יום, ואין להם שום תפקיד רק דבר אחד, שכולם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה, ומשבחין ומפאריין ומערייין. אמנם בני ישראל יש להם למטה גם שאר תפקידים, והם קיום תרי"ג מצוות ה', אשר תלמוד תורה כנגד כולם. אך בבוא ליל פסח, אז יש להם מצוה שעולה על תלמוד תורה, והיא סיפור יציאת מצרים, אשר כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. ואמרו (פסחים קטו.) שרבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בצית המדרש, חוץ מערבי פסחים וכו' ע"ש. והנה המלאכים לבושים בצבדי לבן, וכמו שנאמר (יחזקאל ט-ז) לבוש צדים. על כן אנו לבושין צבדי מלאכים, להורות אותנו כי התפקיד שלנו צליל זה היא כתפקידו של מלאכי מעלה, להרבות בשירות ותשבחות להודות ולהלל על כל הנסים שעשה לנו ולאבותינו.

וביאור הדברים, דכמו שיש לבושים לאצרי הגוף, כן יש לבושים להנשמה, והמה האורות שהאדם מקבל מקיום מצוות ה', וכמו שמנינו באדם הראשון שהכיר שהיה ערום, ועשה לו ה' כתנות 'עור' וילבישם (בראשית ג-כא), כן יש להנשמה כתנות 'אור' שמלבישו. ובהיות שצליל פסח יורד על כל אדם אורות גדולות מן השמים שמלבישים אותו באור מקיף, מרמוזים להאדם שיש ללבוש עליהם בגד, להשיג עליהם שלא ילכלכו אותם.

אך יש להוסיף עוד, כי עיקר חשיבות עבודת ה' היא בהנגע לכת, שלא יבוא לידי פניות, רק לעבוד ה' בלתי לה' לצדו. וכמו שפירש צנועם מגדים (פ' האזינו) ה' צדד ינחנו ואין עמו אל נכר (לז-יג), כי ה' מושיע להצדיק שיוכל לעבודו בהתבודדות, ה' צדד ינחנו, ואז אין עמו אל נכר, דהיינו פניות שלא לשמה ע"ש. אך צליל פסח לא יוכל להתבודד, כי צריך להשפיע להבנים והנלוים אליו, והגדת לצנן ציוס ההוא, שמצות היום היא יתירה על כל השנה, שצכל הלילות יוצא צוכירה לעצמו, והלילה הזה מצוותו בסיפור לאחרים (מנחת חינוך מצוה כא), ואם כן מן ההכרח להתגלות לספר צדברים היוצאים מן הלצ באש קודש. על כן הוא לובש על לבושו את הקיטול, להורות שהגם שצלילה הזה צריך לו

*

עבדום וענו אותם, ולכן שפיר ילאו
קודם הזמן.

*

עוד יש לומר, כי הנה שבט לוי לא
היה צהשיעבוד (שמו"ר ה-טו),
וצרש"י (שמות ה-ד) ותדע לך שהרי
משה ואהרן יוצאים וצאים שלא ברשות
ע"כ. וזה בא לרמוז על מאמרם (אבות
ג-ה) המקבל על עצמו עול תורה
מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך
דרך. וכמו כן בכל הדורות ממציא ה'
לאלו שמקבלים על עצמם עול תורה
שהוא מלאכתם נעשים על ידי אחרים,
ומחליפין עמל הפרנסה עבור עמל
התורה, וכמו שהאריך צישמח משה
(פ' בשלח).

ודגה זבולון קיבל על עצמו החזקת
התורה של יששכר, וכמו
שנאמר (דברים לג-יח) ולזבולון אמר
שמח זבולון צלאתך ויששכר צלהליך,
וצרש"י זבולון ויששכר עשו שותפות,
זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא
לפרקמטיא צספינות, ומשתכר ונותן
לתוך פיו של יששכר, והם יושבים
ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון
ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי
זבולון היתה (צ"ר ט-ט) ע"כ. והכתוב
אומר (קהלת ז-יב) צלל החכמה צלל
הכסף, ואמרנו (פסחים נג:) כל המטיל
מלאי לכיס של תלמיד חכם זוכה ויושב

יחין. הענין שנוטלין מנה האמנעית
דייקא ושוברין אותה. יש לומר
כי צאמת גזירת הגלות היתה כי גר
יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום
וענו אותם ארבע מאות שנה וגו'
(בראשית טו-ג). ובסופו לא היו צמארים
רק רד"ו שנה. אך כבר כתב רש"י
(שמות יב-מ) דמשנולד יצחק עד עכשיו
היו ארבע מאות שנה, ומשהיה לו
זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה
זרעך ע"ש. אך אכתי צריך ציאור,
דהרי הגזירה היתה גם ועבדום וענו
אותם, וזה לא התחיל משנולד יצחק,
עד אחר מיתת יעקב וצניו. ולכן פירש
הרמב"ן (בראשית טו-ג) שזה מקרא
מסורס, ושיעורו, כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם ארבע מאות שנה,
ועבדום וענו אותם, ולא פירש כמה
ימי העבדות והעינוי ע"כ. ואם כן יש
לחנות הכתוב לשנים, כי על גירות
היה הגזירה ארבע מאות שנה, ועל
העבדות לא נמסר מספר השנים, והם
היו רק צסופן של ימי הגירות. וזהו
'כרפס יחד', שהס' רצוא שעבדו צפרך
לא היה הגזירה על ארבע מאות שנה,
אלא רק על חלק ממנו. ולוקחין
המנה האמנעית, שרומזת על יצחק,
שממנו התחיל גזירת הגירות של ארבע
מאות שנה, כי אלו שוברים את הכתוב
צהגזירה, שרק על גר יהיה זרעך בא
הגזירה של ארבע מאות שנה, ולא על

לומר כי התחלת קיום מצוה זו מקיים האדם כבר בשעת התפלה, בפרשת יציאת שקורין בקריאת שמע, ואומר אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ושם ממשך לספר בצרכת אמת ואמונה, העושה לנו נסים ונקמה בצרעה וכו', ושם מזכיר בצרכת קידוש, זכר ליציאת מצרים. והנה על קריאת שמע תקנו כבר ברכות קריאת שמע, אם כן יש כבר ברכה על קריאה זו, וצרכת אמת ואמונה וקידוש היום הם גם כן בעצמם ברכה, על כן לא תיקנו על זה ברכה מיוחדת.

*

עוד יש לומר כי הנה מצוה צמקת הראשונים שיוצאין הצרכה בצרכת אשר גאלנו. וצדושות חתם סופר השלם (פסח דרוש יז) הקשה עלה דהא בכל מקום מצריך עובר לעשייתן ולא לאחריה (פסחים ז:). ונראה דמכל מקום עובר דעובר אין לצרף, רק קודם קיום המצוה תיכף. והנה על חיוב הסיפור צליל פסח אמרו (פסחים קטז:): **צכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים** (ופשטותו משמע דקאי רק על ליל פסח). ומי יאמר זכיתי לצי שיהא צדגא זו, ואיך יצרך עליה. אך אחר שעבר עליו שעה ושמים צהצבוננות צסיפור יציאת מצרים, יוכל להתעצם ולהגיע לידי מדה

בישיבה של מעלה, מאי טעמא, כי צכל הצכמה צכל הצסף ע"כ.

ומצו משמיה של הגה"ק צעל חפץ חיים זצ"ל שאמר, כי צעולם העליון ישיג מחזיק התורה, גם ידיעת התורה, שאלמלא כן, מה זכות היא לו לשבת יחד עם לומדי תורה בישיבה של מעלה כשהוא חסר דעה, הרי אין צכך כל שכר, אלא עיניו או אף עונש, לשבת לצדם של תלמידי חכמים ולא להצין דבר. וצודאי שיזכו להצין את התורה, ממש כאלו למדוה ע"כ.

ואם כן תעודתו של שצט לוי לחנות תורתו עם צבולון המחזיקו, שנותן עזרו מחצית תורתו. ואם כי צעולם הזה אינו נותן לו כלום, מכל מקום הוא 'צפון' לו לעולם שכולו טוב. והחצי שהוא צפון לצבולון הוא יותר חשוב ממה שנשאר לו, כי הוא נתן חצי מתורתו עזר כסף גשמי שחולף ועובר, וצבולון נתן דבר גשמי עזר קורת רוח של עולם הצא, שהוא חיי נצחיים. וזה מרמזין צמה ששוצרין המצה של לוי, ומטמינין החצי הגדולה עד צפון.

*

בוגיד. צטעס שאין מצרכין צרכה על מצות סיפור יציאת מצרים, כמו שמצרכין על כל המצות. אפשר

כעונה (סוכה לט:), וזיחד עם שירתם של ישראל גם המה אומרים שירה. וזהו שאמרו, כדן כולו מתכנסין ואתיין ומתחזרין בהדייהו דישראל, והיינו שזמה ששומעין שירתן של ישראל, הם מתחזרים זיחד עם שירתם, על דרך שומע כעונה, וגם הם יכולים לומר שירתם צאופן זה.

*

שם. בגין דאינון מליין סלקין, וכל פמליא דלעילא מתכנסין וחדמאן לון. ונראה כי אמרו (תיקוני זוה"ק מיקון כה) כל מלה דלאו איהו צדחילו ורחימו לא סלקא לעילא ע"כ. ורק מה שהאדם עושה מאהבת ה' ויראתו צלי פניות מתעלה, כי הם הם התרי גדפין שמעלין המנזות למעלה. ופירשו דזהו כוונת מאמרם (פסחים ג:) רבא רמי כתיב (תהלים נו-יא) כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב (תהלים קח-ה) כי גדול מעל שמים חסדך, הא כילד, כאן צעושין לשמה וכאן צעושין שלא לשמה [צעושין לשמה מעל שמים, ושלא לשמה עד לשמים, דמזוה מיהא קא עביד] ע"כ. וציליל פסח יורדת הארה על כל ישראל עד שמתעורר צאהבה ויראה כדצעי צסיפור יציאת מצרים. ולכן אינון מליין סלקין למעלה, עד שהפמליא של מעלה חמאן לון, ואין הדיבורים רק עד שמים, אלא גדול מעל שמים חסדך.

זו שיראה את עצמו כאילו הוא צעמנו ינא, ועל כן כדי שלא תהא הצרכה עובר דעובר, תקנוה צסופו צצרכת אשר גאלנו.

*

בזוה"ק (ח"ב מ:) ביה שעתא בניש קובי"ה לכל פמליא די"יה, ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא די"י דקא משתעו בני וחדאן בפורקני, כדן כוליהו מתכנסין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל וכו'. ונראה דאיתא בצמרא (תגיגה יב) שצעה רקיעין הן וכו', מעון, צו כמות כמות של מלאכי השרת, אומרות שירה צלילות וחשות ציום, מפני כבודן של ישראל [שמקלסין ציום] שנאמר (תהלים מצ-ט) יומם ינוה ה' חסדו [ינוה למלאכים לשחוק, כדי לעשות חסד ללריכין חסד והם התחתונים, וצלילה שירה עמי] ע"כ. וכ"ק אצא מארי זל"ל (צהגדה חדש האצני צדי"ה להציא לימות המשיח) כתב, דאולי יש לומר דכמו שצכל השנה חשות ציום מפני כבודן של ישראל, כן צליל פסח חשות גם צלילה, שכל ישראל צכל מקום מקלסין להקצ"ה צסיפור יציאת מצרים ע"ש.

ואם כן חסר להמלאכים אמירת השירה שמשחוקקין לשצח את ה', על כן הם מוכנים לירד למטה לשמוע שירתן של ישראל, והרי שומע

אחיו, התחיל לשאול שאלות לאמו, הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק וגו' (בראשית כו-יא), ואמו השיבה לו אל תשאל קושיות, אך שמע בקולי ולך. על כן כשמוזגין כוס שני הבן שואל, ולעורר על תשובתה של רבקה שיש לשמוע ולקיים גם כאשר אין מצינים, ועל ידי זה זכינו לצרכות יחזק אבינו.

*

בועשה ברבי אליעזר ורבי יהושע
 ורבי אליעזר בן עזריה וכו', והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותה הדיחה וכו'. הנה דעת רבי אלעזר בן עזריה דקרבן פסח אינו נאכל אלא עד חלות (צרכות ט.), וכן הוא דעת רבי אליעזר שם. ולעומת זה רבי עקיבא סובר שנאכל כל הלילה, וכן הוא דעת רבי יהושע שם. ומבואר במכילתא (בא פרשה יח) דלפי זה גם מנחת סיפור יציאת מצרים תליא במחלוקת זו אי מנחתו רק עד חלות, כי זמן הסיפור הוא בשעה שיש מנה ומרור מונחים לפניך. ועל פי זה כתב במשך חכמה (סוף פרשת בא) דמדוייק לשון המסדר בהגדה, וכל המרבה לספר יציאת מצרים הרי זה משוּבָּח, שפירושו אפילו יותר מן החיוב בזמן, הרי זה משוּבָּח. וממשין מעשה צרכי אליעזר וכו', כי לדעת רבי אליעזר ורבי אלעזר בן עזריה אין חיוב

*

כל דכפין ייתי וייבול וכו', השתא הכא
 לשנה הבאה בארעא דישראל.
 ונראה כי בצדקה נאמר (דברים טו-י) כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך, והוא על דרך שאמרו (שבת קנא:): כל המרחם על הצרכים מרחמין עליו מן השמים שנאמר (שם יג-יח) ונתן לך רחמים [שתרחם על הצרכים] ורחמך והרצך ע"כ. וכמו כן אמרו (שם קלג.) אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר (ישעיה א-כו) ליון במשפט תפדה ושציה בצדקה ע"כ. ומכל שכן כשנותן צדקה גם לאינס ראויין, ואינו מבחין בין אחד לחצירו, מעורר מדה זו למעלה, שיעשה ה' גם עמנו צדקה אף שאין לנו ראויין לישועה. ולכן כאשר אומר 'כל' דכפין ייתי וייבול, 'וכל' דלריך ייתי ויפסת, אנו מבקשים בזכות זה שהגם שהשתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, שנוכה להגאולה שלימה בקרוב.

*

מוזגין לו כוס שני וכאן הבן שואל.
 ונראה דמבואר בצבורות ה' להמהר"ל (פרק ט) כי הארבע כוסות הם מכוונים נגד הארבע אמהות ע"ש. ואם כן כוס השני היא נגד רבקה. ומצינו ביעקב אבינו שכאשר אמרה לו רבקה שילך לקבל הצרכות תחת עשו

והיו מספרים ביציאת מצרים כל
 'אותו ה'לילה'. ידוע מה שפירשו
 צוה, דאיתא צוה"ק (מ"ג לת.) דהוה
 נהיר האי לילא כיומא דתקופת תמוז
 ע"ש. והתנאים הללו המשיכו עליהם
 קדושת 'אותו' ה'לילה, והיה נהיר
 הלילה גם אלמס, ולא הרגישו צהומן,
 כי הלילה כיום יאיר. ורק התלמידים
 שלא היו צמדריגה זו, הם הרגישו
 שנעשה יום, ואמרו הגיע זמן קריאת
 שמע של שחרית. (עיין הגדה הלל גרסה).

ובפישמות יש לומר, כי אינו דומה
 שמיעה לראיה, ואותו
 הדור שיאלו ממנרים וראו צעיניהם
 הנסים והנפלאות, הרי הרגשת הסיפור
 היתה באופן נעלה כמו מי שמספר
 דבר שראה צעיניו. לא כן הדורות
 הבאים הם רק ממשיכים לספר מה
 שקיבלו מפי השמיעה. אמנם התנאים
 הללו היו מספרים ביציאת מצרים כל
 'אותו' ה'לילה, בהתרגשות כזו כאלו
 ראו זאת צעיניהם בחוש, וכמו שהיו
 מספרים אותן בני אדם שהיו שם
 באותו לילה, כי הרי כן הוא המנהג
 שחייב אדם לראות את עצמו כאלו
 הוא יצא ממנרים.

*

ימי חייך הימים, כל ימי חייך ה'לילות,
 וחכמים אומרים ימי חייך העולם
 הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח

הסיפור יותר מחנות, והיו מספרים כל
 ה'לילה, אף יותר מהחיוז, דהרי זה
 משוחח ע"כ.

ויש לומר עוד, כי הגם שהם כבר
 יאלו ידי חובתם, אלל הרי רבי
 יהושע ורבי עקיבא היו סוצרים
 שחייבים כל ה'לילה, והם המשיכו לספר
 בהתלהבות גדולה כל כך עד שלא
 הכירו שעבר ה'לילה, ואלו תלמידיהם
 ואמרו הגיע זמן קריאת שמע של
 שחרית. וצראותם התרוממות נפשם של
 התנאים הללו, לא היו יכולים להפרד
 ולעוזב אותם, וכדאי היה להם להשאר
 ולראות ולהתזונן בעבודת הצדיקים
 שישאיר עליהם רושם. וזהו על דרך
 שפירש צתפארת שלמה (לשמ"ע)
 המשנה (סוכה לו:): נופה הייתי צרבן
 גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו
 מונענין את לולציהן, והם לא נענעו
 אלל צאנא ה' הושיעה נא, כי נופה
 הוא לשון נצואה, וממה שראה פני
 רבן גמליאל ורבי יהושע צנענועים
 היה זוכה לצחינת נצואה, וכן הוא
 באמת מעלת נדיק הדור וכו', כל
 הנוגע בהם יקדש וכו' ע"ש. - וצאמת
 יתכן שגם רבי אליעזר ורבי אלעזר צן
 עזריה היו אז צמדריגה זו, שלא
 הרגישו כלל שעבר עליהם זמן חיוזו
 עד שאלו התלמידים, והפסיקו אותם
 עבור קיום מצות קריאת שמע.

*

כל בני אדם שוין בהשגתן, כי בני אדם פשוטים מצינים רק פשטיות התורה, קיום כל מצויה כפשוטו. ויש שהשגתן יותר להצין גם הרמוז והדרוש, ויש שמעלתן נשגבה יותר להצין גם סודותיה. ויש ללמד תורה עם אחרים, לכל אחד כפי השגתו. וכן הוא בקיפוד יציאת מצרים, יש צין הבנים ארבעה סוגים, ולכל אחד מהם יש לדבר כפי הבנתו והשגתו, ומה שמדברים להחכם אי אפשר לדבר להם, והתורה האריכה באיכות חיוב מצות הסיפור, איך יש לירד לסוף דעתו של הצן, וכפי ערכו יספר לו. וזהו ההמשך שכמו שנתן תורה לישראל, יש צוה ארבעה מדות של פרד"ס, וכל אחד לומד ומשיג כפי הבנתו, כן על דרך זה כנגד ארבעה צנים דברה תורה, ללמד לכל אחד כפי מהותו וערכו.

*

חכם מזה הוא אומר. ונראה כי בקיום מצות ה' יש שני אופנים, חדא, שעושה הכל כפי מה שנצטווה, מניח תפלין, ואוכל מצה, אבל עושהו בלי שום התבוננות בכוחות המצוה, ומהו תוכן המצוה, ומה יש ללמוד ממנה, ואדם כזה אחר שגומר מעשה המצוה, אין לו עוד שום קשר ושייכות להמצוה, ולא נשאר אצלו רושם ממנה אחר זה. אבל המקיים

(ברכות יב). ונראה על פי מה שכתוב בהגדה חדש האביב לבאר פלוגתתם, דמבואר בזה"ק (ח"ב לח): דציל יציאתם ממצרים הוה נהיר כיומא דתקופת תמוז ע"ש. ולכן סבירא להו לחכמים דאין מוכירין יציאת מצרים בצלילת, כיון דאז הלילה הוה מאירה כיום, על כן מחשב ליממא, וחיוב הזכרה הוה רק ציום. אולם רבי אלעזר בן עזריה סובר, דכיון דבעצם היה אז לילה, לא משגחינן במה שנדמה אז הלילה ליום, וחייבין להזכיר גם בצלילה ע"ש. ולפי זה לעתיד לימות המשיח אשר אז נאמר (ישעיה ל-כו) והיה אור הלילה כאור החמה, ותהיה אז כל הלילות כמו שהיה במצרים, שתאיר כאור החמה, יתכן שגם לחכמים יזכירו אז יציאת מצרים בצלילת, שאין טעם לפטרם. ועל כן כאשר דרש בן זומא כל ימי חיך הלילות, אמרו חכמים שגם הם מודים לדרשה זו, אבל רק לימות המשיח, שגם הלילה אז כיום יאיר כמו שהיה במצרים, אבל כעת אין מוכירין אלא ציום.

*

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא, כנגד ארבעה בנים דברה תורה וכו'. ונראה כי בהתורה הקדושה יש גם כן ארבעה חלקים, פשט רמוז דרוש סוד, וזהו פרד"ס התורה. ולא

רשעתו, ועושה עצמו לפני כפי ישראל, לא מסיר הפיאות והזקן ומלבושיו, ומיסב על שלחן אציו, אצל רשע הוא צתור באין רואים. וכן רשע כזה שעדיין רוצה להראות חזותו של צדיק לפני אצותיו, יש על כל פנים סיכויים שיחזיר למוטב, וקל לו יותר לשוב כאשר יתעורר בהרהור של תשובה.

ובבזו שפירש ציגד משה (פי' תולדות) ויאהב יחזק את עשו כי ציד צפיו (כו-כח), וברש"י שהיה מרמה את אציו כיצד מעשרין את התבן ואת המלח ע"כ. דבאמת ידע יחזק שצנו עשו אינו מתנהג כשורה, ואף על פי כן הראה לו אותות אהבה, כי כל זמן שעדיין הוא רוצה לרמות שיסברו אצותיו שהוא כשר יש לקוות עוד שישוב בתשובה, מה שאין כן כשאין לו כבר שום כוונה אפילו לרמות אז גרוע מאד ע"ש. והנה הבן הרשע כאן, הרי הוא יושב ומיסב על שלחן אציו בצפת, ושואל מה העבודה הזאת לכם, שמראה באצבע על הפסח מנה ומרור ושואל מה זאת. ויקוד העם וישתחוו על צורת הצנים, שהודו לה' שאם נגזר עליהם צנים רשעים שיהיו על כל פנים צדקא וזו שיסב צידה, ולא יעצו את ציתם, ואז יש סיכויים שיחזירו למוטב.

*

מזות ה' צכוונה, מתוך אהבה ויראה, ולומד מתחלה עניינה וכוונותיה, אז גם אחר שגמר המצוה הוא ממשיך לחיות בהכוונות שלמד לעצמו מהמצוה. והבן החכם ששואל מה העדות והחוקים אשר נזהר ה', היינו באיזה אופן יש לקיימם, ומהו מהות המצוה. על זה משיבין לו שהוא כהלכות הפסח, שאין מפטירין אחר הפסח אפי' קומן, כדי שישאר טעם פסח צפיו, כן באופן זה יש לקיים כל העדות והחוקים, שישאר טעם המצוה צפיו גם אחר קיומם.

*

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו'. ומקורו בתורה (שמות יג-כו) והיה כי יאמרו אליכם צניכם מה העבודה הזאת לכם וגו', ומסיים עלה קרא, ויקוד העם וישתחוו, וברש"י על צורת הצנים שיהיו להם וכו' ע"ש. והיא פליאה שהרי פרשה זו צנן רשע כתיב, ומהו הצורה על פקודת צנים כאלו. ונראה כי ידעו ישראל שיהיה צנייהם גם צנים רשעים, שהרי צדיק ורשע לא קאמר (מדה טו:), וזהו בצחירת האדם. ואמרו (סוטה כג). צרחת לצדיקים צרחת רשעים ע"ש. אמנם יש צנן רשע שכופר בגלוי ועוזב צית אצותיו, ואין לו קשר עמהם, ואז הסיכויים חלושים להחזירו למוטב. אצל יש רשע שמסתיר

נעשה צה שפטים, על כן הוֹרֵךְ לְסִיִּים
עלה, אִנִּי ה' ולא אחר.

*

כִּלְ שֵׁלָא אָמַר שֵׁלֶשָׁה דְּבָרִים אֵלֹו
בַּפֶּסַח לָא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ, וְאֵלֹו הֵן
פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר (פֶּסַחִים קמ"ו): צהגדה
הלל נרצה מסתפק אי זומן הזה
דליכא פסח אי צריך ליתן טעם לפסח,
או די לומר שני דברים בלצד, מנה
ומרו. ונראה כי הגם שלא היו צריכין
לצאר טעמא דפסח, מכל מקום הרי
מבואר צהגדת דברי חיים, שאליהו
מקריב צערב פסח קרבן פסח, ומציא
ממנו להצדיקים שצכל דור ודור, שהם
אלו המנויין על הקרבן ע"ש. ואם כן
הם לכאורה צריכין לצאר גם טעמא
דפסח, רק מי שלא זכה להגיע
למדריגה זו, ואין לו זומן הזה פסח,
די לו לומר טעמא דמנה ומרו
גרידא. והו שומר כל שלא אומר
שלשה דברים אלו בפסח, רק אומר
שנים מפני שאין לו פסח, זהו סימן
שלא יצא ידי חובתו צעבודתו לקונו,
כי לולא כן היה מגיע לו חתיכה
מקרבן פסח, והיה צריך לומר שלשה
דברים בפסח.

*

צוֹד יש לומר, דהנה כתיב ונשלמה
פרים שפתינו (הושע יד-ג),

מוגביהין כום השני באמירת והיא
שעמדה, כי צגאולת מצרים
נכלל כל הגאולות שלעמיה, הן הגאולה
הפרטית מכל אחד צעת צרה, ומכל
שכן הגאולות שנוגעים לכלל ישראל
צכללות צכל דור ודור. וכום השני הוּא
נגד דיבור ה' והלמתי (שמות ו-ו), ולכן
מגביהין הכום שהוא נגד לשון והלמתי,
ואומרים 'והיא' שעמדה וכו', הצטמה
זו של והלמתי אתכם, זהו שעמדה לנו
צכל דור ודור, שה' מציילנו מידם.

*

ובכִלְ אֵלֹהֵי מִצְרַיִם אַעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי
ה' (שמות יב-ד), אֲנִי הוּא וְלֹא
אחר. ונראה כי צאמת עשה ה'
שפטים צאלהיהם, של עץ נרקצת, ושל
מתכת נמסת ונתכת לצרך (רש"י שם).
אך צבודה זרה אחת נשארה שלא
נעשה צה שפטים צליל פסח, והיא
צבודה זרה של צעל צפון, שנשאר מכל
אלהי מצרים, כדי להטעותן שיאמרו
קשה ירחתן, ועליו נאמר (איוב יב-ג)
משגיף לגויים ויאצדם (רש"י יד-ב), ולכן
זוה עליהם ה' וישצו ויחנו לפני פי
החירות לפני צעל צפון ע"ש. ולפי זה
צריכין לפרש 'צכל' אלהי מצרים אעשה
שפטים, רק על רוצו ככולו. או שזה
נמחה רק אחר שצאו המצריים להים,
שאין עוד סיבה להטעותן. אצל על כל
פנים לפי שעה נשאר צעל הצפון, ויש
מקום לטעות שיש צה חיזה כח שלא

מילואים נפרט כאן זכמוז להדיא,
ושפיר אמרינן ציה דכל העוסק בתורה
פסח כאלו הקריב פסח.

*

צפון. יש לומר טעם זמה שרומזין
אכילת אפיקומן באמירת צפון,
דאיחא זשלחן ערוך (א"ח סימן תעו-ה)
דיהא זהיר לאכלו קודם חלות ע"ש.
והנה איחא זגמרא (יבמות עב.) דכל
אותן ארבעים שנה שהיו ישראל
זמדבר לא נשצה להם רוח זפויית,
מאי טעמא, איזעיית אימא משום
דנזופי הוו [ממעשה העגל ולא היו
ראויין לנונה], ואיזעיית אימא דלא
נזדרי ענני כבוד. ומכל מקום לא היה
יום שלא נשצה זהן רוח זפויית זחצי
הלילה, דעת רזון מלתא הוא ע"ש.
ואם כן איין לך חלות לילה שאין זיה
רוח זפויית, גם זומן שישראל נזופי,
על כן קורין אותו צפון, לרמוז על
זמנו שלא יאחרנו מחלות הלילה, שאז
נשז תמיד רוח זפויית.

*

הזנוחה הוא לפתוח הדלת קודם
אמירת שפוך חמתך. וזכמ"א
(א"ח סימן תפ) מזואר הטעם כדי
לזכור שהוא ליל שמורים, וזכות
אמונה זו יזא משיח וישפוך חמתו על
המכחשים זיה' ע"ש. ויש לומר זטעמא

ואמרו (מנחות קי.) אמר ריש לקיש
מאי זכתיב (ויקרא ז-לו) זאת התורה
לעולה למנחה ולחטאת ולאשם
ולמילואים וגו', כל העוסק בתורה
כאילו הקריב עולה ומנחה וכו' ע"ש.
אם כן גם כעת יש לנו מלות קרבן
פסח, באמירת פרשת הפסח וזעסק
הלכותיה.

אמונה יש מקום לדון זזה, על פי
מה שמסופר ששאלו פעם
להרה"ק זעל אמרי אמת מגור זז"ל
על מה שאמרו (יומא עא.) הרוצה
לנסך יין על גזי המזבח, ימלא גרונו
של תלמידי חכמים יין, ולמה לא ממלא
ענה יותר פשוטה שילמדו הלכות
נסכים, דהוי כאילו הקריב. והשיב
שהרי לא נאמר מפורש זקרא, והיינו
פי זפסוק זאת התורה לעולה ולמנחה
וכו', לא נזכר נסכים, ולכן לא שייך
לקיים מלות נסכים זלימוד התורה
ע"כ. (ראש גולת אריאל ח"א שי"ג). ואם
כן הלא גם קרבן פסח לא נאמר כאן
זקרא, ואם כן לא אמרינן זזה
דהעוסק בתורה הוי כאלו הקריב
זפסח.

אמונה כזר זזכרו (זשזת הגדול
העל"ט) שמרן החתם סופר
זי"ע זותב, דקרזן פסח היא קרבן
מילואים, שאנו נכנסים כעת לעבודתו
ית"ש, וארייכין לקרבן מילואים, שזאים
מזה ולא חמך ע"ש. והרי קרבן

שהוא בערך חצות הלילה, לפתוח הדלת, לזכרון מה שעשו ישראל צליל יציאתם מצרים.

*

בטעם אמירת הלל על כוס הרביעי, יש לומר על פי מה שכתב המהר"ל (גבורות ה' פרק ט) כי השלש מצות של פסח הם נגד זכות שלשת מצות, והארבע כוסות הם נגד זכות ארבעה אמהות ע"ש. ואם כן כוס הרביעי היא נגד לילה. ואיחא בגמרא (ברכות ז:) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מיום שצרכה הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שצאת לילה והודתו, שנאמר (בראשית כט-ל) ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה ע"ש. ושפיר מתאים שהלל וההודאה יאמרו על הכוס שמכוונת נגד לילה שהיתה הראשונה שהודתה להקב"ה.

והגדה המפרשים הקשו דהרי בודאי האצות הקדושים הודו תמיד לה' וצנו מוצאות של הודאה, ואיך אמרו שלא היה אדם שהודה להקב"ה עד שצאת לילה. אך הכוונה הוא על פי מה שפירש המהר"ם שיק צכוונת דברי לילה שאמרה, הפעם אודה את ה', דהכוונה היא שאמרה לילה מאחר שזכתה ליטול כפר יתר על חלקה, שיש לה ד' בניס, לא די להודות לה' על זה רק פעם אחת, אלא ראוי לקבוע

שאין עושין זכר זה בתחלת הלילה, כי השגחה היא לפי הדציקות (מורה נבוכים ח"ג פרק נא), והיא ליל שמורים רק להמאמינים בה באמת, שצלילה זה שומר ה' את עמו מהמוזיקין. ולפעמים בתחלת הלילה אין האדם עומד עדיין במדרגה זו, אבל אחר אריכות סיפור יציאת מצרים, ואכילת מצה מיכלא דמהימנותא, כל אדם זוכה להשגה זו לבטוח בכל לב בהצטמת ה' שהוא ליל שמורים, ורק אז פותחין הדלת.

*

ויש לומר עוד טעם בדבר, כי הנה ה' נתגלה במצרים במורא גדול זו גילוי שכינה, וזה היה בשעה של חצות הלילה כאשר עבר ה' במצרים במכות בכורות, ואז פסח ה' על הפתח, וכמו שנאמר (שמות יב-יג) ופסחתי עליכם ולא יהיה זכם נגף, וברש"י מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרויים זה בתוך זה ע"כ. וכיון שנאמר לישראל, ואחם לא תלכו איש מפתח ביתו עד בקר (שם יב-כב), אם כן לא היו יכולים לראות האור של הגילוי השכינה שהיתה חוץ לביתם. ויתכן שישראל פתחו אז את פתח בתיהם, כדי ששעה שיעבור ה' על פתחם, לראות הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, יוכלו לקבל האור והמורא של גילוי השכינה. ולכן אנו עושין זכר אחר אכילת האפיקומן

ואם כן הודחת האצות היתה רק חד פעמית, בצאותה זמן שנעשה עמהם חסד, אבל היא עשתה זכר עולם להודות לה', שזכל יום ויום, שנים רבות אחר לידתה, לא תשכח להודות לה', ועל כן קצעו אמירת ההלל על כוס שמכוון נגד ללא, שבאופן זה יש להודות ולהלל לה'.

על זה הודיה תמידית, שלא לשכוח חסדי ה' המרוצים. על כן קראה שמו יהודה, אשר בכל פעם שתראה את הילד ותקראנו, תהא לה מזכרת אהבת ה' ותודה לשמו יתצרך. וזהו שאמרה, וכי רק הפעם אודה את ה', הלא צריך להתרגל להודות תמיד, על כן קראה שמו יהודה עכ"ד.

בסעודה שלישית שבת חוה"מ פסח תשע"ז לפ"ק

באמרו, כי בחדש האביב הוֹיֵאֵךְ ממצרים.

ובזוה"ק (ח"ב לח.) איתא, דלכן אמר הכתוב למען תזכור את יום' נאחך, אף דהיתה אז לילה, וכמו שכתוב צרישא דקרא הוֹיֵאֵךְ ה' ממצרים לילה, אלא דהוה נהיר האי ליליא כיומא דתקופת תמוז, הדא הוא דכתיב (תהלים קל"ג) ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה ע"ש. ויש להבין הטעם שעשה ה' ככה, לשנות סדרי צראשית, שמתהפך הלילה ליום.

וגראדה כי יתכן להעלות על הדעת לשמחה מה זו עושה, שהוֹיֵאֵנו ה' מעבדות לחירות, יותר טוב היה לנו שמתחלה לא יכניס אותנו לעבדות. והלא מי שכופה את

שבמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלקיך, כי בחדש האביב הוֹיֵאֵךְ ה' אלקיך ממצרים לילה וגו', למען תזכור את יום נאחך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז-ה). ויש להבין למה דקדק הכתוב לתאר את החג שהוא בא בחדש האביב, הלא כיון דהחג היא בחדש הראשון, אנו יודעים כבר שזהו חדש האביב. וחז"ל (ראש השנה כא.) דרשו, שמור תקופת ניסן שיהיה באביב, ויש לעבר השנה אי משכה תקופת טבת עד ט"ו ע"ש. ובאמת גם שמתחלה יציאתם הדגיש הכתוב (שמות יג-ד) היום אתם יוצאים בחדש האביב, וטעמא בעי. - גם להבין מה שאמר הכתוב כי בחדש האביב הוֹיֵאֵךְ ה' אלקיך, דלכאורה נראה כמומר, שהרי כבר התחיל ועשית פסח לה' אלקיך, ודי

זא אליו נורתו השניה. והיינו דצמתן תורה זכו ישראל לנורה יותר נכבדת מנורת הצריחה, ולזה היו צריכין קושי השיעבוד צמנרים לבטל חומרם ונורתם הראשונה, ומשום הכי אמר אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ע"כ.

ואיתא צמדש (שוח"ט תהלים קז) על הכתוב או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ד-ד), אמר רבי אבהו צרבי אחא צס רבינו, כך היו ישראל נתונין צתוך מצרים, כעוצר שהוא נתון צתוך מעיה של צהמה, וכסם שהרועה נותן יד צתוך מעיה ושומטו, כך עשה הקצ"ה שנאמר לבוא לקחת לו גוי 'מקרב' גוי ע"כ. וציאר המהר"ל צספרו גצורות ה' (פרק ג) דכמו העוצר שנתהוה צצטן אמו ולצסוף יוצא כאשר נשלים הוייתו, כך צני ישראל היו מתגדלים ומתהוים צתוך מצרים עד שנעשו שלמים להיות שס מאות אלף, שזהו שלימות ישראל ע"כ. והיינו כי הגידול של כלל ישראל היה צתוך מצרים, כמו שהעיצור מקבל שלימותו צמעו אמו, וכאשר נשלמה הוייתן של ישראל יצאו ממצרים, ואין מקום להתרעם על השיעבוד צמנרים, כמו שלא יתרעם האדם על היות הולד צצר ודומק צמעו אמו.

והרמב"ם עוד שס (צפרק צ) דמטעם זה הוכרחה להיות היצאה,

חצירו ליצב צצית האצורים, ואחר זמן יוציאנו משס, וכי יתן הודחה למי שהכניסו מתחלה להיות צצער, על מה שהוציאו לחירות. אך צאמת טובה גדולה היה לישראל מה שעצרו ימי השיעבוד צמנרים, וכמו שאמר הכתוב (דברים ד-ז) ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הצרול להיות לו לעם נחלה כיום הזה, וכתב צכלי יקר שס, דכמו שנותנין כסף וזהב צתוך הכור לנקותו מכל סיג ופסולת עד שיהיה נקי וזך צרה כחמה, כך ישראל צחומריותם לא היו ראויים לקבל את התורה ולהיות לו לעם נחלה, עד שנודככה חומר שלהם צעינוי מצרים עד שנעשו צרורים צלי סיגים ופסולת ע"ש. והא רציה כי הלא אנו רואים שלא היה שום אומה ולשון שרצו לקבל את התורה זולת צני ישראל, והוא משום שלא נודככו צכור הצרול כמו ישראל.

ובצנצ ישראל להמהר"ל (פרק ז) כתב, דלכן נאמר (שמות כ-ב) אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא כתיב אשר צראתיך, כי כל דבר כלול מחומר וצורה, ונורת ישראל היא צורה אלקית, ולזה לא זכו ישראל עד מתן תורה. וידוע כל חומר אי אפשר לו לקבל צורה אחרת עד שיופשט לגמרי מצורתו הראשונה כדאמרו חז"ל (תמורה לא). גצי אפרות, וצאותו רגע שמתליף נורתו הראשונה,

עם של בני אדם ולא של הדומים לחמור.

ובבזו שבני אדם הנכנסים לנצח, מרגילים אותם שם בחיים של קישוים ועינויים, שיוכל לסבול הכל ולצאת ללחום מלחמת המלך. כן היה מצרים, שם נשבר רוחם עד אפס שיוכלו לסבול הכל, ולקבל עליהם עול המנוח ככל פרט ופרט. ודבר זה אנו רואים עין בעין בתצואת הארץ, שאי אפשר להארץ להוציא נמחה עד שיתבטל מתחלה הזרע שנזרע להעשות כאין, ולצטל צורתה הראשונה לגמרי, ואז מתגדל וירצה ויניץ ניץ ויהי פורח. ועל דרך זה היו ישראל במצרים, שם פשטו צורה ולצטו צורה להיות אחר כך לעם סגולה. וכיון שכן הוא, הרי אנו נותנים הודאה בחג הפסח, לא רק על היציאה, שנשמט העובר ממעי אמה, אלא גם על עצם ימי העיבור שלנו במצרים. שכמו שהעובר בכל יום שמוסיפה להיות צמעי האם מקבלת חיות יותר, וזהו לטובתה האמיתית שמוכל להתגדל שוב כראוי.

וזדו הענין שאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לחמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות יג-ט), לא אמרתי אלא בשעה שמנה ומרור מונחים לפניך. והוא דהמנה רומזת על הגאולה שהיתה בחפזן ולא יכלו להתמהמה, כי גורשו ממצרים,

לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף אלא הקצ"ה צבדודו ובעצמו, כי זהיות שגלות מצרים היתה בגדר גוי בקרב גוי, נמצא שהיציאה היא בחינת לידה, והרי אמרו (מעניית ג.) דמפתח של חיה לא נמסרה לשלית, ולכן ישראל ביציאתם ממצרים שהיו דומים לעובר הנולד, לא אפשר יציאתם רק על ידי הקצ"ה בעצמו ע"כ.

ובזה יובן מה שאומרים (בחפלת מנחה בשצ"ק) אתה אחד ושמן אחד, ומי כעמן ישראל גוי אחד בארץ. ולכאורה אתה אחד הוא כפשוטו, שאין לו שני כלל, אפילו קטן ממנו, אבל ישראל גוי 'אחד', הרי יש בעולם שבעים אומות, ואם כן פירשו של גוי 'אחד', היינו המיוחד שבהם, ואם כן אינו דומה אתה 'אחד' עם ישראל גוי 'אחד' בארץ. אבל האמת הוא שכלל ישראל הוא עם 'אחד' כפשוטו, שאין בכל העמים דומה לו, כי אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם (יבמות סא.), כי חיים צלי תורה הם כחיי בהמה, והמה עם הדומה לחמור (שם סג.), וכמו שיש חמורים טפשים יש חמורים מושכלות, ולאמיתו חיי אומות העולם הם חיי בהמה צלי תכלית, לאכול ולשתות ולהתענג. ורק אנו שעברנו במצרים נטרפנו שם בכור הצרול להיות מסוגלים לקבל את התורה, ואנו עם אחד בארץ, ואין לנו שני דוגמתו,

מתחלה, ואז ועשית פסח לה' אלקיך, תהא שמחת החג אצלך שלימה.

*

ובזה יתבאר הענין שהאיר ה' אז ציציאתם חשכת לילה, שהיה מאיר כהיום, כי הכתוב אומר (תהלים 35-ג) להגיד צבקר חסדך ואמונתך בלילות, כי צוקר רומז על מצבו של האדם כאשר שמש ההלכה מזריח ומאיר לפניו, ואז תעודת האדם לשבח את צוראו על הטוב והחסד, ו'להגיד צבקר חסדך'. אמנם ישנם מצבים שהם צחינת לילה, שצח עליו השמש, והחשכות מסובב אותו, ואז עבודת האדם היא 'ואמונתך בלילות', לחיות עם אמונה, שיצוא עוד יום שיתברר לו הטובה הגנוזה צוה. והנה הימים שהיו ישראל צמזמים משועבדים בחומר ובלבנים היה הכל צחינת לילה, כי לא השיגו הטובה הטמונה צוה. אצל כלל יציאתם נתעלו בהארה נפלאה צנו"ן שערי קדושה, ואז האיר להם הלילה, שזכו להשכיל הטובה הנפלאה שהיה להם זכור הצדק, ששם נרפו להיות לעם סגולה, והם נשמטים כעת כעובר ממעי האם, שכל יום ששהו שם היתה לטובתם, וזהו שרמזו שהיה מאיר להם הלילה כיומא דתקופת תמוז.

ודהראיה לזה הוא, שהרי הוציא ה' את ישראל ממצרים בכבודו

ולא הספיק צקס להחמיץ. ומרור רומזת על קישוי השיעבוד של וימררו את חייהם. וכאשר אנו שמחים ומספרים יציאת מצרים, אין זה רק על המצוה, שאנו מודים על הגאולה, אלא אנו מודים על המצוה ומרור יחד, שגם המרור היה לטובתנו, שהיה זה הירחי לידה של הכלל ישראל. ודוגמת ההודאה שנותנין בלידת הבן, הן על הלידה, והן על ימי העיבור שעברו צלי מכשול, אם כי מוכרח זה עם ימי צער של עיבור וחצלי לידה.

ודבר זה אנו למדים מתבואות הארץ, שאי אפשר להנניס להפריח רק כאשר מתבטל צורתו הראשונה. ולכן הוציאנו ה' ממצרים בחדש האביב דייקא, אשר אז רואין עין צעין התולאות מהזרע שנזרע ונרקב מתחלה עד תומה, ובעל השדה נותן הודאה לא רק על התבואה שננמחה, אלא גם על הרקבון של הזרע מתחלה, שצסופה עשתה פירות.

ועל זה הזהירנו הכתוב, שכאשר אנו חוגגים את החג הפסח על יציאתנו ממצרים, שלא תחפור קושיא, מי ציקש שיתן לנו העבדות מתחלה, ושוב יוציאנו ממנה לחירות. על כן אמר 'שמור את חדש האביב', שמור תשמור הלקח שאתה מוציא מהחדש האביב, שהגידול והצמיחה לא יתכן רק לאחר שהזרע נרקב ונפסד

מתחלה עד שלבשה נורה להיות פורח
בהדרתה.

ואמור שוב, למען תזכור את יום
נא אתך מארץ מצרים כל ימי
חיך, להשכיל מזה על כל ימי חיך,
שבעת נא אתך ממצרים היה רק יום,
שגם רעות וחשכות הלילה האירו כיום
להכיר טובתו של מקום זה, וכמו כן
תזכור זאת כל ימי חיך, בכל המצבים
שהאדם עובר, לראות בהם חסד ה',
ואם לא רואה זאת לפי שעה, סופו
יתגלה לו שהכל היה לטובה.

ובעצמו, ולא על ידי מלאך ולא על
ידי שליח, וטעמה בעי למה, ועל
כרחק כי מפתח של חיה לא נמסרה
לשליח, וכאן היה הלידה של עם
ישראל שנשמתו מבטן אמם, לקחת לו
גוי מקרב גוי, ואם כן שפיר מובן
בהשכל, שהיתה זאת הכל רק
לטובתם. וזהו שהדגיש לנו הכתוב, כי
חדש האביב הו'יאך ה' אלקיך
ממצרים, לא על ידי מלאך ושליח,
אלא ה' אלקיך בעצמו, ומזה תוכל
לדעת שזהו כמו חדש האביב, שמכיר
אז התועלת ממה שנרקב הזרע

בליל שביעי של פסח תשע"ז לפ"ק

בשיעבוד שאר מלכיות. אך לטעם זה
קשה לשמחה מה זו עושה, הלא
ימשיכו גלותם גם להלאה, ואין זה
גאולה. וזהו ששאל המשורר בצפליים,
מה לך הים כי תנום, הלא עדיין לא
נגמר זמן שיעבודם, ואם תאמר ששאר
הגליות ישלימו הזמן, אז תקשה לך
למה ההרים תרקדו כאילים וגבעות
כבני נאן, הלא אין זה גאולה, רק
הרווחה בין צרה לצרה.

אמנם באמת יש גם שאר תירושים,
חדא, כי נער השכינה השלים
הזמן, כי עמו אנכי בצרה (תהלים
לא-טו), ובזמן שאדם מישראל נצטר

בזה לך הים כי תנום וגו', ההרים
תרקדו כאילים וגו' מלפני אדון
חולי ארץ וגו' (תהלים קד-ז). ונראה
דהנה בני ישראל יאלו ממצרים אחר
ר"י שנה, ולא השלימו הזמן של
ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה
(בראשית טו-ג). ויש שתירצו ששאר
הגליות משלימין הזמן. וזהו שאמר ה'
למשה, אהיה אשר אהיה וגו' שלחני
אליכם (שמות ג-ד). וברש"י אהיה עמם
בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשיעבוד
שאר מלכיות (ברכות ט:). והיינו שלא
יקשה איך יוצאים קודם הזמן, ולכן
תאמר להם אהיה אשר אהיה, כי שאר
הגליות ישלימו, ואהיה עמהם גם

שעל ידי זער האצות נשלים הזמן של השיעבוד. ולזה נאמר (בראשית נ-כד) פקוד יפקוד חלקים אחת, פקידה כפלה, כי יפקוד גם זער האצות, וגם זער השכינה, וזהו יושלם זמן השיעבוד של הארבע מאות שנה.

וזדו שמשיצ המשורה, כי סיבת ניסת היס, ושמתת ההרים והגבעות, כי באמת נשלים הזמן בשלימות, 'מלפני אדון חולי ארץ', שהרי האדון ה' גם כן הצטער עמהם שם, דשכינה גלתה עמהם למצרים. וגם זער האצות, 'מלפני אלו-ה יעקב', שיעקב אבינו הצטער צירידתו עמהם למצרים, וזכותם נשלמה הזמן לגמרי, ושפיר היה כל הצריחה שמחה ציניאחם ממצרים.

*

ויש להוסיף עוד זעם הדבר שאנו מרמזים צליל פסח צמנין המצות והכוסות, שגאולת מצרים היתה צכות האצות והאמהות, דאיתא בגמרא (ראש השנה יא:): רבי יהושע אומר צניסן נגאלו וצניסן עתידין להגאל, מנלן, אמר קרא (שמות יב-מז) ליל שמורים, ליל המשומר וזו משפת ימי בראשית [לגאולה] ע"כ. וצמילתא (שם) שחלק הקצ"ה ליל ט"ו לשנים, חציו ליציאת מצרים, וחציו השני לגאולה לעמיד לצוא ע"ש.

שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי (תגיגה טו:). וזה רימז ה' ליעקב אבינו, אל חירא מרדה מצרימה וגו' (בראשית מז-ג), שיצטרכו להיות שם ארבע מאות שנה, כי אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה, וכיון שהשכינה תהיה גם כן שם, הרי זער השכינה ישלים הזמן, וכמאמרם (מגילה כט.) גלו למצרים גלו שכינה עמהם.

אך יש עוד תירוץ, והוא כי הנה אנו לוקחים צליל פסח שלש מצות וארבע כוסות יין זכר לגאולה, וכתב צמח"ל (גבורות ה' פרק ס') שהשלש מצות רומזים על זכות השלש אצות, והארבע כוסות נגד הארבע אמהות, שזכותם ילאו ממצרים, וכמו שנאמר (שיר ז-ח) מדלג על ההרים, וצמד"ש (שם) צכות האצות, מקפץ על הגבעות צכות האמהות. והענין הוא על פי מה שכתוב בקדושת לוי לפסח (צפסקא שהקצ"ה חשב את הקץ לעשות), שהקצ"ה הודיע הגלות להאצות, והאצות היה להם זער מגלות צניהם, ונחשב הצער של האצות לגלות על ישראל, כאלו היו ישראל צגלות גם הק"ץ שנים ע"ש. וכמבואר ברש"י (צמד"ב כ-טו) וירעו לנו מצרים ולאצותינו, מכאן שהאצות מצטערים בקצ"ה כשפורענות באה על ישראל ע"ש. ולכן מרמזין זאת בשלש המצות והארבע כוסות, שהם סימני החירות,

ב'. וכמו כן אשר גאלנו ממנצרים זהו
מכח זכות אבותינו כדכתב ואזכור את
צריתי וגו', והיינו נכסי מלוג שלנו,
על כן צדין אהיה עמהם בשעבוד
מלכיות, מכח הפירות מצות ומעשים
טובים של עצמינו ע"כ.

וְלָבֶן אֲנוּ מִרְמוּזִים צִלִּיל פֶּסַח כִּי
גאולת מצרים לא היה עבור
שהבעל חייב צפרקונה, אלא יאלנו
בזכות אבות שלנו, כפודה את אשתו
מנכסי מלוג שלה, ועל כן צדין הוא
שחייב ה' עוד חיובו לפדות אותנו
עבור פירותינו, ומקיים אהנו שיקיים
חיובו וימחר לגאלנו גאולת עולם.

*

עוד יש לומר, ויתבאר גם כן למה
הזכיר מלפני אדון חולי ארץ,
ולא אמר חולי שמים או ארץ ושמים.
גם להבין מה שאמר הכתוב (תהלים
קו-ט) ויגער צים סוף ויחרצ ויוליכס
בתהומות כמדבר, והיכן מצינו בקרא
שה' גער צהים, ולא אמר הכתוב אלא
שזה ה' למשה נטה את ידך על הים
ובקעהו (יד-טו). ונראה על פי מה
שכתוב ברמתיס לופיס להרה"ק רבי
שמואל משינאווא ז"ל (מערכת החידושי
הרי"מ אות י) ששאל את החידושי
הרי"מ ז"ל למה בדברי חז"ל נקרא
'קריעת' ים סוף, ובחורה לא מצינו
כי אם לשון בקיעה, ובקעו המים

והנה צבינה לעתים (דרוש מצ) פירש
הכתוב (תהלים קל-ו) נפשי לה'
משומרים לבקר שומרים לבקר וגו',
למאי דקיימא לן (כמוצות נב.) הבעל
חייב לפדות את אשתו, שתקנו פדיונה
חחת פירות, אם כן צדין הוא
שהקצ"ה יבוא ויגאלנו כדין איש
לאשתו כצרכו. אבל צאמת קיימא לן
פעם אחת הוא פודה אבל לא ב'
פעמים, על כן צריך לומר דאינו אלא
מכח חסדי ה' יתברך. והוה שאמר
נפשי לה' משומרים לבקר שומרים
לבקר, ב' גאולות וב' פדיונות, הגם
דאינו מחוייב לפדות ב' פעמים, עם
כל זה יחל ישראל וגו' כי עם ה'
החסד, לפניס משורת הדין, על כן
והרצה עמו פדות, ב' פעמים עכ"ד.

ובייחב לב (פי' צא) כתב עלה,
לכאורה אמר דבר חכמה
אבל אין שמועתו מכוונת להלכה,
ומקטין תקותנו, ובצפיותינו לפינו מכח
שורת הדין כבעל לאשתו, ולפי דבריו
אינו אלא חסד, ולא ניחא למארייהו
דנימא הכי. על כן נראה לי דדין
גמור הוא לגאלנו גאולה שלימה, והוא
דודאי אם פדה הבעל את אשתו
מחמת שאכל פירותיה שוב אינו
מחוייב לפדותה ב' פעמים, אבל אם
בפעם הראשונה לא פדה אותה משל
עצמו רק מנכסי מלוג שלה, שלקח
נכסי מלוג שהן שלה ונתן לשוניה
לפדותה, ודאי מחוייב לפדותה פעם

הדא הוא דכתיב וישב היס לאיתנו, לתנאין שהתנה עמו ע"כ. ובספר המאור הגדול (פ' בשלח) כתב, שבנו של הגר"ח מוואלאזין ז"ל, אמר פעם להגר"א ז"ל, דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, וגם זה נרמז במה שאמר ה' בתחלת הצריאה, יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היצשה (צראשית א-ט), ולכאורה מלת 'ותראה היצשה' הוא אך למותר, דכיון דיקוו כל המים אל מקום אחד, יהיה יצשה במקום שהיו המים מתחלה. אך הכוונה הוא שהתנה ה' שעל המקום ההוא אשר יקוו כעת המים שם, תראה היצשה שם באותו מקום, שכאשר תגיע השעה הצריכה לכך, תהיה מקום המים ליצשה ע"ש.

וי"ש להוסיף עוד, כי מה שאמר ה' ותראה היצשה, לא היה רק תנאי על העמיד, אלא צהיות שנצפה ה' כי היס לא ירצה להקרע בטענתו מה נשתנו אלו מאלו. על כן צוה ה' שאחר שיקוו המים אל מקום אחד, אז תיקרע ומיד אחר זה 'ותראה היצשה', שתקרע עצמו לשנים, וצוה עשה פועל דמיוני, והכניס הדבר לטבע המים בצריאתו, ועל דרך מעשה אצות סימן לבנים. ועל זה אמר הכתוב ויגער צים סוף ויחרב, היינו מה שאמר אז בהצריאה 'ותראה היצשה'. ומכל מקום בפשוטו של מקרא, שלא הודיע לנו הכתוב בהדיא שהתנה ה' את קריעתו צעת

(שמות יד-כא). והשיב, שיש לו דברים הרבה בזה, ואינו יכול לומר אך רמז מועט. ואמר, שעל פי ההלכה ענין הקריעה הוא, דוקא בשני דברים שנתאחו ואחר כך מפריד אותם נקרא 'קריעה', אבל בדבר שהיה אחד מתחילתו אינו נקרא קריעה. ובהלכות שבת מצוהר זה לגמרי. (עיין שולחן ערוך הרב (סימן שמ סעיף יז) משום קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו, כגון קורע בגד הארוג מחוטים הרבה, אבל הנייר שהוא גוף אחד, אין צפסיקתו וחיתוכו משום קורע. ומטעם זה מותר לקרוע עור שעל פי חצית של יין, כמו שכתבתי (בסימן ש"ד סעיף יב), מפני שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו איסור קריעה). וצ"ע היה תנאי מששת ימי צראשית שיקרע ויתקדש ה' על ידי זה, כמצוהר (שמו"ר כא-ו). ונמצא המים הם מתחילתו קרעים ולאחר כך נתאחו, לכן נקרא קריעה. ושאלתי אותו ולמה צתורה נקרא 'צקיעה'. והשיב לי, כי אינו יכול לומר, כי מסתימין את פיו, עד כאן דבריו הקדושים אחר מעלי שצתא עכדה"ק. אמנם אחתי הדברים צריכין תבלין, הא סוף כל סוף היה רק תנאי שיתקרע, אבל מעולם לא היו קרעים שנתאחו.

וי"ש לומר דאיתא במדרש (צ"ר פה-ד) אמר רבי יוחנן תנאין התנה הקצ"ה עם היס שיקרע לבני ישראל,

ושוב ראוי לקרותו בשם קריעת ים סוף, שנקרע שוב מה שנתאחה מקדם. והיינו דאמר הים, מלפני אדון 'חולי ארץ' דייקא, שבשעה שחולי ארץ, שאמר יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה, אז נצרח כבר המים בכח זה שיקרע עצמו לפני ישראל, ואין כאן מעשה נסים, שהרי הוטבע כן בכחו צעת הצריאה.

הצריאה, קראו הכתוב בשם בקיעה, כאילו זו פעם הראשונה שנעשית כן. אבל חז"ל שגילו לנו כי צאמירת 'ותראה היבשה' היה תנאי, הם קראו אותה בשם 'קריעת' ים סוף.

ובצאתה כיון שנקרע הים בששת ימי בראשית, ושוב חזר הים למקומו, שפיר הוי בקיעה שנתאחה,

בסעודת נעילת החג פסח תשע"ז לפ"ק

הרעות. וימי הפסח נריכין ליתן עוז ותעזומות להאדם, להמשיך בהכרה זו במשך כל השנה. ועל זה הזהירנו הכתוב (שמות יג-י) ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, כי ימים פירושו ימים, וגם פירושו שנים (ויקרא כה-כט). ויש לשמור חוקת הפסח במועדה, עד שימים הללו ישאירו עליו רושם על משך כל השנה.

ובזמן שבית המקדש היה קיים היו ישראל עולים לרגל לבית ה', וכמו שנאמר (שמות כג-יז) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה', ושם נתעלו עוד יותר, כי הנסים הם שורש האמונה, וכמו שכתב הרמב"ן (שמות יג-טז) כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוהי, מחדשו, ויודע, ומשגית, ויכול ע"ש. וגם בזמן שעולם

אנו עומדים בקיום חג הפסח, אשר בראש כל מועדות נשאת פסח, היא חג הגאולה שבו ינאנו ממצרים להעשות עם סגולה לה'. והוא שורש אמונתנו, שראו עין בעין כי יש מנהיג להצירה, במה ששידד ה' את הטבע, בצלות ומופתים נסים ונפלאות. ובהשראה זו עברנו יותר משבוע ימים, להתענס באמונת אלקי עולם, שיש השגחה עליונה מה' על הארץ. וכאשר עומד זאת לנגד עיני האדם תמיד, הוא נשמר מן החטא, כי יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'. ומכיר שהכל מושגח, וכאשר מצליח בנכסיו אין זה כחו ועוצם ידו, אלא ברכת ה', והוא מודה ומהלל לקונו. וכאשר אין שמשו זורח, ומאורעות שונות עוברות עליו, הוא יודע שהכל הוא מה' הטוב, אשר מאתו לא תלא

בסיפור יציאת מצרים, אלא ראו זאת צעיני צשר. ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ואין לנו יכולים לעלות ולראות, נריכין לנו לחזק עצמינו צמועדי ה' ציתר שאת, ליקח אתנו על כל השנה ההצוננות צנסי ה' שהיינו עסוקים צמצצונותינו צמשך ימי החג.

*

הכתוב אומר (איוב כח-ג) קץ שם לחושך ולכל תכלית הוא חוקר [וצמנודות, חף לחושך שם קץ מתי תכלה, ולכל תכלית הוא חוקר, לדעת תכלית כל דבר מתי יהיה, עם כי אנחנו לא נדע עת תכלית כל דבר] ע"כ. ונראה כי גזירת הגלות צמצרים היתה, ועצדוס וענו אותם ארבע מאות שנה (צראשית טו-ג), ולצסוף לא היו שם רק ר"י שנה (רש"י שמות יז-מ), ונחסר מזמן השיעבוד ק"ך שנה, וכמה טעמים נאמרו חף נשלים הזמן ההוא, וחף חשב הקצ"ה את ה'קץ' לעשות כמו שאמר לאצרהם.

וצראה כי הכתוב מצטיית, שכאשר ישמרו ישראל את התורה, וצאו עליך כל הצרכות האלה והשיגוך וגו', צרוך אתה צעיר צרוך אתה צשדה וגו', צרוך טנאך ומשאתך וגו' (דברים כח-ג). ולכאורה תיבת 'והשיגוך' לכאורה כמיותר, דצוודאי אם יצאו עליו הצרכות, הרי השיגו את האדם.

כמנהגו נוהג, ואין לנו רואים לעיינו רק דרכי הטבע, מכל מקום צצית ה' היו נסים תמידיים, וכדאיתא צצמנה (אבות ה-ה) עשרה נסים נעשו לאצונותינו צצית המקדש וכו', אשר מקצתם ראו כל עולי רגל, עומדים צפופים ומשתחויים רווחים, ולא אמר אדם לחצירו צר לי המקום שאלין צירושלים, אם כי נתקצנו שם צצצי רצצות ישראל. ואמרו (תגינה כו:) נס גדול נעשה צלחם הפנים, כצידורו כן סילוקו [שסילוקו לצצת הצאה חס כיום סידורו] שנאמר (שמואל א כא-ו) לשום לחם חוס ציום הלקחו [שהוא חס ציום הלקחו מעל השלחן]. ומגציהין אותן ומראין צו לעולי רגלים, ואומרים להם ראו חיצתכם לפני המקום, סילוקו כצידורו ע"ש. ואז ראו כל אחד עין צעין שיש אלו-ה משגיח צעולם.

ועל זה אמר הכתוב (תהלים קכז-א) שמחתי צאומרים לי צצית ה' נלך, והשמחה היא כי ראינו אז עין צעין שיש מנהיג להצירה, והוא ממה ש'עומדות היו רגלינו צשעריך ירושלים', שהצוננו חף היו עומדות רגלינו שם, לא מצעיא צצית המקדש שעומדים צפופים ומשתחויים רווחים, אלא גם צשעריך ירושלים לא אמר אדם צר לי המקום. וכל זה חזוק האמונה צמועדי ה' ציתר שאת, אשר לא רק שלמדנו זאת מפי השמועה

בגוף בחומר ולבנים, לא היה דעתם מיושבת לתורה ועבודה, וכידוע שבמזמרים היה הדעת בגלות. והיה הצער שלהם בכפליים, הן מעניני הגוף, והן מעניני הנפש שאין יכולים לעבוד את קונם. וכמו שפירש הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע הכתוב (שמות ז-כג) ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, כי בני ישראל לא הצטערו כל כך מהעבודה של חומר ולבנים, כמו מזה שלא יכלו לעבוד את ה' מגודל טומאת מזמרים שהיו משוקעים ביניהם. וזהו ותעל שועתם אל האלקים, השועה בעבור אלקים, צמה שנוגע לאלקים לעבודתו יתברך, זאת עלתה יותר ממה שנעקו עבור עצמם בשביל העבודה הקשה שהיה על שכמם ע"כ.

ואם כן צער השיעבוד היה בכפל, כי חוץ מעניני הגוף, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מזמרים השיעבוד (רש"י בראשית מז-מח), שעני השכל והדעת והרגשת הלצ לעבודת ה' היה גם כן חסר מהם, וזה השלים הזמן של הארבע מאות שנה. ועל זה רימו 'קץ שם לחושך', אומן הק"ך שנה שלא היו במזמרים, שם ה' כאילו היו שמה, בשביל העניוי מה שנחשכו עיניהם ולבם והשגתם, שלא היו יכולים לעבוד את ה' ביושב הדעת, ולכל תכלית הוא חוקר, רק ה' יודע מתי נגמר סופו והתכלית של הדבר שגור עליה, והקצ"ה

אך הכוונה הוא, כי צאמת דברים הללו שנפרטו כאן הם דברים פעוטים נגד שבר מזה, אשר שעה אחת קורת רוח בעולם הצא יפה מכל חיי העולם הזה. אך כדי שיוכל האדם לעבוד את קונו צריך להיות דעתו מיושב, וצומן שחסר לו העניני גופניים, פרנסה ובריאות וכו', זה מפריע לו מעבודת קונו.

ובמו שהסביר הרמב"ם (ה' תשובה ט-א) חז"ק נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו, משפיע לכם הברכות האלו, ומרחיק הקללות, עד שיהיו פנויים להתחכס בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הצא וכו', שאם לא יקנה הנה חכמה ומעשים טובים, אין לו צמה יזכה וכו', שצומן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הצא עכ"ל. וזהו שאמר הכתוב וצאו עליך כל הברכות האלה 'והשיגור', על ידי שלא יחסר לך כלום מטובות העולם הזה יהא דעתך מיושב, ותוכל להגיע להשגות להבין ולהשכיל בדברי תורה ומצוה ודביקות ה'.

ולעומת זה כאשר נשתעזדו ישראל במזמרים, חוץ מהעבודה

ומעידין על אשתו שמתרת להנשא (יבמות קכא), והוא יאלץ משם בלי נזק. שוב מכרוהו לאורחת ישמעאלים נושאים נכאת וררי ולט (שם לו-כה), שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע (ב"ר פד-יז). וכאשר בא לבית פוטיפר, וימלא יוסף תן בעיניו וגו', וכל אשר יש לו נתן בידו (שם לט-ד). וכמו כן כשנכנס לבית הסוהר, ויהי ה' את יוסף ויתן חנו בעיניו שר בית הסוהר (לט-כא). ואדם כזה הרי רואה יום יום אשר עיני ה' משוטטות עליו, ועליו נאמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, ולכן כאשר פנה אל רהבים, קביצו נשערה מאד.

ובבזו כן הדור ההוא שיאלץ ממנרים וראו בעיני בשר נקי ה', התעלמו מאוד באמונת אלקי עולם. ועל דרך זה גם אנו, כאשר מגיע חג הפסח, וחייב כל אדם לראות את עצמו כאלו הוא יאלץ ממנרים, יש להתחזק ביתר שאת וביתר עז באמונת אלקי עולם, ולהכיר כי השתדלות בני אדם הוא רק הטפל, והעיקר היא לחלות פני קונו תמיד, ואם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר. ושעה אחת שיושב בצוקר בבית המדרש ומתעטש בתפלותיו, יוכל לפעול בהם הרבה, ולסלק שעות של רבות של השתדלות ופיזור הנפש צפרנקסו.

חשב את 'הקץ', שזה עלה להם עבור עבר חשכות עיניהם בהגלות.

*

ובציצו ביוסף הצדיק שדרשו עליו חז"ל (ב"ר פט-ג) הכתוב (מהלים מ-ה) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, זה יוסף, ולא פנה אל רהבים, על שאמר לשר המשקין 'זכרתי והזכרתי' (בראשית מ-ד), ניתוסף לו שתי שנים ע"כ. והיא פליאה שעבור השתדלות פעוטה כזאת, לומר לאדם שזכרנו לפני המלך לטובה, יגיע עונש כה גדולה, שתי שנים צמאסר. אך התביעה למעלה בכל האדם הוא לפי מדריגתו, ומי שאמונתו מאיר לנגד עיניו, ומכיר שהכל מן השמים, איש כזה ממעט בהשתדלותו מבני אדם, כי הלא הכל מן השמים, ויודעים למעלה היכן הוא נמצא, ומה שיש לעשות אם רוצים להוציאו, ועושה רק השתדלות מעט מעט כפי מה שנתחייב. ואם צריך לומר 'זכרתי', די בזה פעם אחת, ואין להוסיף לעוררו לומר גם 'והזכרתי'.

והנה יוסף מיום שנפל צפח עם אחיו ראה בעיני בשר אין ה' עומד עליו לשמר, שמתחלה השליכוהו לצור ריק אין בו מים (בראשית לו-כד), אבל נחשים ועקרבים יש בו (שם כז), אשר בדרך הטבע הוא גברא קטילא,

במדרש (שמור כג-ה) תשורי מראש
 אמנה (שיר ד-ח), עתידין ישראל לומר
 שירה לעתיד לבוא שנאמר (תהלים
 נח-א) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות
 עשה, וצאיזה זכות אומרים ישראל
 שירה, בזכות הצרחה שהאמין צה' וכו'
 ע"כ. וצידי משה שם הביא מהש"ה
 הק' שפירש, כי ישראל על הים לא
 אמרו שירה עד שראו הנס כדכתיב
 וירא ישראל וגו' ויאמינו וגו' אז ישר.
 מה שאין כן לעתיד יהיה האמונה
 שלימה אללם, שיאמרו שירה קודם
 עשיית הנס. וזהו תשורי מראש
 אמונה, שהאמונה תהיה כל כך גדול
 אללם, שיסירו עוד מראש, קודם
 שיראו הישועה צעיניהם. וזהו עתידין
 ישראל לומר שירה לעתיד, פירוש
 שיאמרו שירה לעתיד, על הנס שהיה
 אחר כך ודפח"ח. ולכן נטוו ישראל
 עוד צהיותם צמנרים לעשות הפסח,
 שהוא מורה על הנס של מכת
 בכורות, ולאכול מצה המורה על
 יציאתם ממנרים שלא יכלו להתמהמה,
 ונטוו לעשות כן קודם חצות הלילה,
 להראותם כי יש להודות ולהלל גם
 בשעה שעדיין הצרה עומדת לנגד
 עיניהם, כי זהו חזק אמונתם של בני
 ישראל, להיות צטוחים צישועת ה',
 כאילו כבר צא ע"כ.

אמנם עדיין היה מקום לומר,
 דהגם שהקריבו קרבן הודאה
 קודם הנס מגדל צטוחים, מכל מקום

ובמו כן כשצריך להשתמש לצורך
 פרנסתו בכלי טוכנולגיא, אשר
 גם צפילטער הוא כלי מפוקפק מאד,
 והוא מאמין צאמת שכל מזונותיו
 קצוצים לו, וכל ההשדלות שלו הוא
 רק בגדר עונש מחטא אדם הראשון,
 לא יעלה על הדעת שרק אם ישמש
 בכלים אלו יזמין לו ה' פרנסתו.
 ואדרבה לפי מה שיתקדש ויטהר עצמו
 יותר, תהא צרכת ה' אמו בכל אשר
 הוא עושה.

*

ואיתא צמשנה (פסחים ק"ט): אין
 מפטירין אחר הפסח
 אפיקומן, שאין לומר הוציאו והציאו
 מיני מתיקה ע"ש. ונראה הכוונה
 דהנה דעת רבי אלעזר צן עזריה דאין
 הפסח נאכל אלל עד חצות הלילה
 (פסחים קכ:), ולכאורה יש להצין הלל
 טעם אכילת פסח, כתיב צקרא (שמות
 יב-יב) ואמרתם צח פסח הוא לה'
 אשר פסח על צחי צני ישראל צמנרים
 צנגפו את מנרים ואת צמינו הציל,
 וזה היה רק צחצות הלילה, וכמו
 שנאמר (שם יב-כט) ויהי צחצי הלילה
 וה' הכה כל צכור וגו', ואם כן מאי
 טעמא יש לאכול הפסח קודם חצות
 דייקא.

וכבר דצרנו צמקום אחר (עיין שמן
 ראש לפסח ח"א חצ:): דאיתא

ממה שראה צעינו שכן הם הדברים כמו שקיבל מפי רבו, קרא אותו ריקא ומלגלג על דברי חכמים ע"ש בארוכה.

ובבזו כן לעניינו, לא יגיע לנו שום שמחה יחירה והתפעלות בשעה שנתקיימה ההבטחה, ממה שהיה לנו בשעה שהבטיחנו ה' לגאלנו, ולא רק שיש לנו לאכול הפסח קודם חלות, להראות גדל בטחונינו זה עוד קודם בוא הישועה, אלא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, לומר אחר חלות שנתקיימה הישועה בפועל, שיש לנו להוסיף עוד מיני מתיקה, כי כבר הגיע לשיא השמחה גם בזמן שלא ראה עדיין הישועה לנגד עיניו.

אינו דומה שמיעה לראיה, שאחר שאירע הנס בפועל, ורואין אותו לעיניהם, יתוסף להם שמחה יחירה, ויראו להוסיף אז עוד מיני מתיקה, להודות לה'. אבל התורה הורה לנו שלא כן הוא, והוא על דרך שכתב צבני יששכר (סיון ה-ט) לבאר מה שאמרו חז"ל (ב"ב עה.) צרבי יוחנן שאמר לאותו תלמיד, ריקא אלמלא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אלה, ונתן עיניו זו ונעשה גל של עצמות ע"כ. והיינו כי אין להתפעל יותר כשרואה צעינו ממה שקיבל מרבותיו מפי השמועה, וכל דבר הנשמע צריך להיות כמי שרואה צעינו, וכשראה זו רבי יוחנן שנתפעל

